

“MAKTABGACHA TA’LIMDA EKOLOGIK TARBIYA”

Surxondaryo viloyati Termiz shahar 28 - Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi

Saydullayeva Laziza

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish, ekologik tarbiyani amalga oshirish shakllari ekologik, bilim berishning o‘ziga xos xususiyatlari va uning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Maktabgacha ta’lim tashkiloti, ekologik tarbiya, tabiat, maktabgacha ta’lim yoshi, ekologik bilim.

Hozirgi vaqtda maktabgacha pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylangan va mamlakatdagi ko‘plab maktabgacha ta’lim tashkilotlarida amalga oshirilmoqda. Deyarli barcha zamonaviy kompleks, asosiy dasturlarda maktabgacha yoshdagi bolalarni ekologik tarbiyalash bo‘limlari yoritilgan, bir qator qo‘shimcha dasturlar mavjud. Atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha Butunrossiya, mintaqaviy, shahar konferentsiyalari o‘tkaziladi, pedagogika universitetlari va kollejlarda maxsus kurslar o‘qitiladi, bir qator maktabgacha ta’lim muassasalarida atrof-muhit o‘qituvchilari paydo bo‘ldi. Hammasi yaxshi ko‘rinadi. Biroq, tajriba shuni ko‘rsatadiki, bu sohadagi barcha muammolar haligacha hal qilinmagan. "Ekologiya", "ekologik ta’lim (ta’lim)" atamalarini tushunishda, ekologik ta’limning maqsadlari, vazifalari, mazmuni va usullarini aniqlashda nomuvofiqliklar mavjud. Masalan, ba’zida bolalar bog‘chalari eng sodda yo‘ldan boradilar, maktabgacha yoshdagi bolalarni atrofdagi dunyo, tabiat bilan tanishtirish va bolaning axloqiy fazilatlarini "ekologik" larga o‘rgatish uchun an’anaviy sinflarning nomlarini o‘zgartira boshlaydilar. Bunday holatning sababi nimada? O‘zingizning jamoangizda tajriba o‘tkazing (albatta, tajriba muammoning murakkabligini aks ettirmaydi, lekin sizni o‘ylashga undaydi). Ilm-fanning maxsus yo‘nalishi sifatida ekologiya 19-asrda paydo bo‘ldi. O‘sha paytda u zoologiyaning faqat bir qismi edi va hayvonlarning, jamoalarning bir-biri bilan va

atrof-muhit bilan munosabatlarini ko'rib chiqdi. "Ekologiya" so'zining o'zi nemis tabiatshunosi Ernst Gekkel tomonidan yaratilgan. Sifatida aniqlandi tirik organizmlarning atrof-muhit bilan va o'zaro aloqalari haqidagi fan. Yunon tilidan tarjima qilingan "ekologiya" - bu uy, turar joy haqidagi fan ("oikos" - uy, "logos" - fan). Endi bu yo'nalish biologik yoki klassik ekologiya deb nomlanadi. Albatta, ekologiya oson fan emas. Ammo buni tushunish va ekologik ta'lim sohasida mazmunli ishlash uchun avval amerikalik olim Barri Kommoner tomonidan ommabop shaklda tuzilgan to'rtta qonunni eslab qolishingiz kerak: Ushbu qonunlar asosan bizning mavjudligimizni belgilaydi, garchi biz ko'pincha bunga shubha qilmasak ham. Atrof-muhit to'g'risidagi ma'lumotlar hayotimizga tobora ko'proq qo'shilmogda, ammo biz uni har doim to'g'ri baholash uchun etarli ma'lumotga ega emasmiz. Ba'zan atrof-muhitga har xil chiqindilar miqdori to'g'risida odatdagi ma'lumotlar yoki tinch kunlarda havoning ifloslanishi ko'payishi to'g'risida ogohlantirish vahima keltirib chiqaradi va haqiqiy vaziyatga aloqador bo'lmagan turli xil mish-mishlarni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, biz atrof-muhitga zarar etkazadigan manbalar yaqinida yashaymiz, ularning sog'lig'imizga ta'sirini bilmaymiz, transport vositalarining ifloslanishi ko'p bo'lgan avtomobil yo'llari yaqinida sabzavot etishtiramiz, kanalizatsiya quvurlari yonidagi daryolarda suzamyiz va baliq tutamyiz, bog'imizni katta qilib o'stiryamyiz. pestitsidlarning miqdori, biz o'zimiz uylarimiz yonida axlatxonalarini yaratamyiz va boshqa ko'p narsalarni qilyamyiz, bu hech qanday holatda bo'lmasligi kerak. Shu bilan birga, biz davlatga ta'sir o'tkazishga ishonamyiz atrof-muhit faqat hukumat qila oladi, lekin o'zimiz emas va hech narsa bizga bog'liq emas. Ushbu nuqtai nazar, asosan, shu bilan bog'liq uzoq vaqt aksariyat ta'lim muassasalarida ekologiya uchun joy yo'q edi. Bundan tashqari, aynan iste'molchilarning tabiatga bo'lgan munosabati, uni o'zingizning xohishingiz bilan zabt etish va yaxshilash istagi tarbiyalangan. Bunday lavozimlarda tarbiyalangan kattalar endi atrof-muhitga nisbatan qarashlarini o'zgartirish juda qiyin. Umid yosh avlodga, biz uni yangicha tarbiyalashimyiz kerak. Jamiyat rivojlanishi bilan ekologiya tobora ko'proq ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, bizning asrimizda tabiiy fanlar doirasidan chiqib ketdi. Yigirmanchi asrning o'rtalarida

ekologiya ixtisosligidan qat'iy nazar barcha odamlar orasida keng ommalashdi. Bu odamlarga omon qolish, yashash muhitini mavjud bo'lish uchun maqbul qilishiga yordam beradigan fanga aylandi. Afsuski, jamiyat buni odamlarning tabiatga bo'lgan munosabatining salbiy oqibatlari allaqachon ko'rinib turganda, sayyorada deyarli hech qanday tabiatning hech qanday burchagi qolmaganida, yashash joyining holati ko'plab odamlarning sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatganida tushundi. So'nggi yillarda ekologiyaning yangi yo'nalishlari jadal rivojlanmoqda - jamiyat va tabiat o'rtasidagi aloqalarni ko'rib chiqadigan ijtimoiy ekologiya, amaliy ekologiya, inson ekologiyasi, video ekologiya va boshqalar. "Organizm - atrof-muhit" muammosidan ekologiya "inson - tabiat" muammosiga yaqinlashdi. Rivojlanishning ushbu bosqichida biz ekologik ta'limning rolini va zarurligini juda erta yoshdan boshlab angladik. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologik ta'lim mazmunini tanlashda ekologiyaning turli yo'nalishlari mavjudligi hisobga olinadi. Biz ekologiyaning g'oyaviy ahamiyatini, shuning uchun uning hayotning barcha jabhalari - tarix, madaniyat, geografiya va boshqalar bilan bog'liqligini unutmasligimiz kerak. Shu bilan birga, ushbu tushunchaning chegaralarini buzmaslik kerak, uni hech qanday sababsiz moda yo'nalishi sifatida qo'llash kerak. Hozirgi kunda "ekologiya" so'zi nihoyatda ommalashib ketdi va qoida tariqasida biz uchun unchalik yoqimsiz bo'lgan "falokat", "xavf", "inqiroz" kabi so'zlar bilan birgalikda ishlatilmoqda. Bundan tashqari, ushbu kontseptsiya yuqorida aytib o'tilgan "ruh ekologiyasi", "musiqa ekologiyasi", "nutq ekologiyasi", "madaniyat ekologiyasi" iboralarida, ko'pincha asl ma'nosidan butunlay uzoqroq bo'lgan yangi ma'noga ega bo'ldi. Albatta, ushbu atamalarning har biri o'ziga xos ma'no yukini ko'taradi, ammo "ekologiya" so'zi ko'pincha moda, chiroyli ovoz uchun ishlatiladi. Shunday qilib, "qalb ekologiyasi" (ya'ni axloq, axloq muammolari) muammolari bilan shug'ullanib, tarbiyachilar o'ta muhim tarbiyaviy tomonga - shaxsni shakllantirishga, shu jumladan, bolaning tabiatga, atrofdagi olamga munosabatini shakllantirishga to'xtaladilar. Ammo ekologiya fan sifatida unga hech qanday aloqasi yo'q. Shubhasiz, axloqiy tamoyilbolani ekologik tarbiyalash uchun juda muhimdir, ammo bu juda muhim bo'lsa ham, uning jihatlaridan biridir. Bundan tashqari,

tabiatning barcha qonunlari inson nuqtai nazaridan axloqiy emas. Inson mukammal axloqiy fazilatlarga ega bo'lishi mumkin, ammo tabiat qonunlarini bilmagan holda, u ekologiyaga qarshi harakatlarni amalga oshiradi. Masalan, inson axloqi qonunlariga rioya qilgan holda, bola uyasidan tushgan jo'jasini qutqarish uchun uni qo'llariga oladi. Shundan so'ng, ko'p hollarda, jo'ja o'ladi. Binobarin, axloqiy fazilatlarni elementar ekologik bilimlar bilan birlashtirish kerak, shundagina insonning tabiatga bo'lgan xatti-harakatlari ekologik jihatdan maqsadga muvofiq bo'ladi. Siz ko'pincha "yomon (" yaxshi ", " dahshatli ") ekologiya" kabi iboralarni eshitishingiz mumkin. Ammo shuni yodda tutish kerakki, ekologiya fan sifatida yaxshi yoki yomon bo'lishi mumkin emas (biz "yomon" fizika yoki matematikani aytmaymiz). Siz faqat ekologik vaziyatni, vaziyatni (normal, yomon, xavfli, xavfsiz va boshqalarni) baholashingiz mumkin. Demak, maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani rivojlantirish orqali ularning tabiatga bo'lgan mehrini, shakllantirish va kelajakda tabiiy fanlarni o'zlashtirishi uchun poydevor yaratiladi. Bolalarga ekologik tarbiya berishda va zamonaviy usullardan foydalanish yaxshi samara beradi. Bu texnologiya yurtimizda asta-sekinlik bilan rivojlanib bormoqda. Bu orqali bolalarning o'zlashtirishini yanada oshirish va qiziqarli, yangicha ta'lim jarayonini tashkil etish mumkin. Ekologik ta'lim bilan shug'ullanadigan o'qituvchilar bir qator atamalarni tushunish zarurati bilan duch kelishadi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, ko'pincha bu atamalar o'qituvchilar tomonidan juda erkin talqin etiladi, shuning uchun biz quyida ularning ba'zilari tomonidan biz tomonidan moslashtirilgan ta'riflarni beramiz (bolalar bilan ishlashda atamalar ishlatilmaydi!).

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 2020 yil 22 dekabrda 802-sonli qaroriga 1-ilova Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat Standarti.
2. "Илк қадам" Мактабгача таълим муассасасининг Давлат ўқув дастури-Тошкент – 2018 й.
3. Sh.M. Mirziyoyev-"Yangi O'zbekiston Strategiyasi"-Toshkent-2021.
4. Kayumova.N.M.-" Maktabgacha pedagogika." T.: TDPU -2013 y. O'quv qo'llanma.
5. Sodiqova Sh.A.- "Maktabgacha pedagogika." – T, 2018.